

Déli és keleti szomszédaink a középkorban

Bolgárok: 679-ben megjelentek a Balkán-félszigeten a bolgárok, miután 679-ben Aszparuch a bizánci császár hívására átvezette népét Moesiába. Az új Bolgárország határai Várnától egészen Avarország határáig terjedtek, sőt e jövevény hódítók már a IX. század elején a félszigeten lévő szlávok nagy részét hatalmuk alá hajtották. A kevés számú, de vitéz nép csakhamar abba hagyta a nomád életet s a mint állandóan letelepedett, teljesen összeolvadt a szláv alattvalókkal. Egy-két század múlva a bolgárok elfelejtvén ősi nyelvüket, mindnyájan szlávul beszéltek. Krum, aki 807 körül lépett a trónra, kiterjesztette hatalmát a Duna mind a két partjára, úgy hogy északon az erdélyi havasok határolták területét. A keresztény hitre Borisz (852-888) uralkodása alatt tértek meg a bolgárok, a bizánci rítus szerint. A térítés ellen lázadó előkelők felkelését leverte, ám mivel független akart maradni Konstantinápolytól, igyekezett tőle az egyházat is függetleníteni. A pápával kezdett tárgyalásokat, ám ezek nem vezettek eredményre, így a szláv liturgia maradt érvényben. Bolgárország fénykora Borisz legkisebb fiának, Simeon cárnak (893–927) uralkodásához köthető. Ő volt a bolgárok legnagyobb fejedelme; győzelmes fegyvereivel alapjaiban ingatta meg a kelet-római birodalmat. Ám utódai alatt a megerősödő Bizánccal szemben nem sikerült megőrizni az önállóságot.

Az alávetés az ezredfordulótól Bulgáriát egyszerű tartománnyá tette. Adóval tartozott Konstantinápolynak, mely eleinte terményben, az 1030-as évektől azonban pénzben követelte a jussát. Ez számos felkeléshez vezetett, a legjelentősebb 1040-ben tört ki, az utolsó cár fiának, Peter Deljának a vezetésével. A Komnénosz-dinasztia uralkodói (1081-1180) a Balkánon is megerősítették pozícióikat. I. Manuel halálával a Bizánci állam meggyöngült. Ezt használta ki 1185-ben egy testvérpár, akik harcot indítottak. Társuralkodókként Péter (1185-1197) és Aszen (1187-1196) együtt irányították az országot, mellyel 1187-ben Konstantinápoly békekötésre kényszerült. Az új központ Tirnovo lett. Aszen utódai alatt azonban a központi hatalom meggyöngült, anarchikus szakaszok követték egymást. Csupán II. Iván Aszen (1218-1241) tudta újra megszilárdítani az államot és hódításaival Bulgáriát a Balkán nagyhatalmává tette. Magyarországgal vívott háborújában azonban elveszítette északnyugati területeit (Szörényi bánóság). A közigazgatás (tartományi főnökök) és a hadsereg (nagybirtokos bojárok csapatai) bizánci mintára szerveződött. Aszen utódai alatt újra hanyatló korszak következett, majd 1256-ban ki is halt a dinasztia. Ekkor az egyik nagybirtokos, Konsztantin Tich (1257-1277) került a trónra. A magyarokkal, a görög császárokkal és a tatárokkal vívott háborúk azonban fokozták az elégedetlenséget. 1277-ben egy pásztor, Ivajlo vezetésével parasztfelkelés tört ki ellene és a harcokban a cár meghalt. Özvegye feleségül ment Ivajlóhoz (1278-1280), ő azonban nem tudta megszilárdítani a hatalmát, menekülnie kellett. A szerbekkel vívott harcok 1330-ban vereséghez vezettek. 1371-ben érte Bulgáriát a törökök első csapása, mely az 1389-es rigómezei vereség után Bulgária elestéhez vezetett (1393). Nikápoly után a vidini cárság is megszűnt.

Szerbia: Az ezredforduló után megalakuló középkori szerb állam határai meglehetősen képlékenynek bizonyultak. A bizánci elnyomás itt nem tudott olyan erős lenni, mint Bulgáriában, de a szláv vezetőket is adófizetésre kötelezték, illetve magával hozta a pravoszláv rítust. A függetlenségi harcnak két központja alakult ki, Zéta és Raska. Zéta területén Mihály fejedelemnek (kb. 1052-1081) sikerült elérnie, hogy a pápa Bar püspökségét latin rítusúvá tegye, koronát is kapott tőle. A sikerek azonban átmenetiek voltak. A függetlenség ügyét ekkor Raska vette át, a bizánci uralmat azonban csak I. Manuel halála után

lehetett lerázni. Ekkor Nemanja István fejedelem (1170-1196) Nisig toltta előre Szerbia határait. Fia, István (1196-1228) 1217-ben a pápa jóváhagyásával felvette a király címet, 1219-ben pedig érsekséggé emelte a raskai püspökséget. A 13. század Szerbiában anarchiával volt terhes, a magyar uralkodók ekkor szereztek meg a hatalmat Bosznia felett. A központi hatalom csupán II. és III. Uros uralkodása alatt szilárdult meg, akik déli irányban kiterjesztették határaikat (Észak-Macedónia). Dusán István (1331-1355) uralkodása jelentette a fénykort, Bizánctól lefoglalta a Peloponnészoszig terjedő földet. 1346-ban „a szerbek és görögök császárává” koronázták, 1349-ben törvénykönyvet szerkesztett. Ekkor alakult ki az államigazgatás sajátos szerve, a sabor nevű gyűlés, amely azonban nem korlátozta az uralkodó hatalmát. Hódító politikájának káros következménye volt, hogy Bizánc segítségül hívta az oszmán törököket, akik 1354-től folyamatosan nyomultak előre a Balkánon. 1371-ben legyőzték az egyesített bosnyák-szerb-havasalföldi csapatokat. 1373-ban Szerbia már adót fizetett a szultánnak. 1389-ben Rigómezőnél Lázár szerb fejedelem vereséget szenvedett Murád hadaitól (akinek oldalán harcolt a déli szerb fejedelem). A középkori szerb állam utolsó uralkodója Brankovics György (1427-1456) már hintapolitikát folytatott a szomszédos hatalmak között. A halála után bekövetkező anarchia 1459-ben oda vezetett, hogy a törökök bevették Szendrőt és elfoglalták az addig még meg nem szállt szerb területeket.

Románok: A 10-11. század fordulóján tűnik fel a bizánci forrásokban az a vlach nevű pásztornép (a román elnevezést csak a 19. századtól használják), amely későbbi vándorlásai során jutott el északra a Kárpátok vidékére. Ezt elősegítette, a 14. században a tatárjárás pusztítása, amely megritkította a hegységtől keletre és délre fekvő síkságok lakosságát. A románság csak a 14. század folyamán jutott el az államalapításig. Basarab vajdának (1324-1352) sikerült elfoglalnia egész Havasalföldet, ám a fenyegető tatár veszély miatt újra elismerte a magyar király főségét. 1359-ben megalakult az első ortodox érsekség is a területen.

Moldva függetlenségét a tatárokkal szemben kellett kivívni, amely küzdelemben I. Lajos király is bekapcsolódott. Az általa támogatott Balk vajdát 1359-ben üzték el, így egy független román fejedelemség jött létre, melynek fejedelme Bogdan lett. 1401-ben itt is megalakult a független egyházszervezet.

A 14-15. századra kialakultak az egyház valamint a földbirtokosok (bojárok) kezén lévő nagybirtokok, akik földjeikre széles körű immunitást nyertek. A kisbirtokosok katonai szolgálatot teljesítettek. A lakosság nagy része pásztorkodással foglalkozott, az ipart némi városi kézművesség és bányászat jelentette.

A román fejedelemségeknek hamar szembe kellett nézniük az oszmán előretöréssel. Havasalván Öreg Mircea fejedelemnek (1386-1418) kellett felvennie a harcot ellenük. Az ő uralkodása alatt érte el Havasalföld a legnagyobb kiterjedését, várakat építtetett, hadsereget szervezett, még a Zsigmondnak való hűbéri alávetést is vállalta. Hamarosan azonban rákényszerült, hogy éves adót fizessen a szultánnak. Az ellenállás politikáját a hintapolitika váltotta fel. Mircea fia, Vlad Dracul is ennek esett áldozatul: Hunyadi elfogatta és lefejeztette törökkel való kapcsolatai miatt. Vlad fia, Vlad Tepes (1456-1462) kemény kézzel teremtett rendet országában. Hatalmát a kisbojárokból toborzott sereg segítségével tartotta fenn. Mikor menekülni kényszerült a török elől, Mátyás a szászok kérésére elfogatta. Szabadulása után otthoni ellenzéke török segítséggel győzte le Tepest.

Moldva később szembesült a török előretörésével. Jó Sándor fejedelemsége (1400-1432) alatt mind gazdaságilag, mind katonailag megerősödött az ország, halála után azonban

trónviszályok törtek ki. Petru Aron fejedelem 1456-ban Moldvát már török hűbér alá adta. Utóda, Nagy István (1457-1504) kezdetben még fizette az adót, leverte a szervezkedő ellenzéket és megerősítette haderejét. 1475-ben sikerült legyőznie a törököket, ám amikor II. Bajezid 1484-ben elfoglalta a Fekete-tengeri kereskedelem központjait Istvánnak ismét vállalnia kellett az adófizetést és a hűbéri függést.

A két román fejedelemség azonban nem olvadt az oszmán birodalomba, vazallus államokként tagozódtak a fennálló rendbe, akárcsak később Erdély.

Ajánlott irodalom:

Sokcsevits Dénes-Szilágyi Imre-Szilágyi Károly: Déli szomszédaink története. Bereményi, Bp., 1994.